

اصل حسن نیت

از: مهندس آنوشاوان آوانسیان

باطل نماید. بعد از تعریفی که از اصل حسن نیت بعمل آمد لازم بتذکر میداند که هرآنچه در قسمت (الف) در بیان و تعریف اصل حسن نیت در وظایف بیمه‌گذار گفته شد علی‌الاصول مورد قبول اکثر صاحب‌نظران این فن هست و اگر هم احیانا "اختلافی" باشد این اختلاف بسیار اندک و قابل اغماض بوده و تأثیری دربر داشت کلی از آن ندارد. ولی آنچه را که در تعریف اصل در شرح وظایف بیمه‌گر در قسمت (ب) گفته شد اینچنین نیست و اختلافات اصولی بین نظرات اهل فن درباره آن وجود دارد بطوریکه گروهی اعتبار اصل را در این قسمت منحصرآ در اجرای صحیح مفاد و شرایط قرارداد (بیمه‌نامه) میدانند و براین باورند که بیمه‌گر با انجام بموقع تعهداتش که در قبال بیمه‌گذار بر ذمه دارد آنچه مقصود و منظور اصل است بجا می‌آورد ولیکن برداشت در این مقاله از معنی و مفهوم اصل همان استنباطی است که تعاریف انجام شده بدست میدهد. حال بعد از این تذکر آن قسمت از اصل حسن نیت را که مخاطب آن بیمه‌گذار است توأماً "با ماده (۱) قانون بیمه‌که در بیان عقد بیمه است مورد بررسی قرار میدهم.

ماده (۱) قانون بیمه: "بیمه عقدی است که بموجب آن یکطرف تعهد میکند در ازاء پرداخت وجه یا وجوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارده بر او را جبران نموده یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه‌گر و طرف تعهد را بیمه‌گذار و وجهی که بیمه‌گذار به بیمه‌گر میپردازد حق بیمه و

همانطوری که عنوان مقاله نشان میدهد قسمتی از آن اختصاص دارد به بررسی اصل حسن نیت که غرض از این بررسی تشخیص جایگاه این اصل در صنعت بیمه و اهمیت آن در مکانیزم بیمه‌گیری است و بهمین جهت قبلاً "باید تعریفی از اصل حسن نیت بعمل آید که در واقع این تعریف شرط تحقق این اصل بشمار می‌آید:

الف - اصل حسن نیت در رابطه با بیمه‌گذار:

بیمه‌گذار موظف است که در هنگام عقد قرارداد بیمه و در جریان آن کلیه اطلاعاتی که در خصوص مورد بیمه دارد که مؤثر در تشدید خطر است باکمال درستی و صداقت اظهار کند (اعم از اینکه بیمه‌گر این اطلاعات را خواسته باشد یا نخواستہ باشد) بطوریکه بیمه‌گر با بهره‌گیری از این اطلاعات بتواند اهمیت خطری را که مورد پوشش قرار میدهد تشخیص دهد.

ب - اصل حسن نیت در رابطه با بیمه‌گر:

بیمه‌گر موظف است در سند بیمه (بیمه‌نامه) هرآنچه که نشان‌دهنده تعهدات اوست چه از لحاظ کیفی و چه از لحاظ کمی بوضوح ذکر کند و مواردی را که بنحوی از انحاء در صورت بروز حادثه میتواند مؤثر در پرداخت خسارت باشد در بیمه‌نامه قید نماید بطوریکه تعهدات بیمه‌گر از هرجهت برای بیمه‌گذار معین و مشخص باشد.

از لحاظ ضمانت اجراء:

هریک از طرفین عقد بیمه (بیمه‌گر - بیمه‌گذار) در صورت تخلف طرف دیگر میتواند عقد بیمه را

آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه می‌نامند .
 با این بیان قانونی از عقد بیمه عمل بیمه‌گری عبارتست از دریافت حق بیمه از بیمه‌گذاران و پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران زیان‌دیده (در صورتیکه زیان وارده در نتیجه بروز یا وقوع حادثه باشد) .

بزیان ساده افرادی (که صنعت بیمه با آنها بیمه‌گذار نام داده است) مبالغی پول (حق بیمه) میپردازند تا از محل وجوه جمع‌آوری شده در صورتی که به هر یک از این افراد در اثر بروز یا وقوع حادثه زیانی متوجه شود این زیان جبران شود .

با این تعریف عمل بیمه‌گری را منطقیاً " مباشرت در امر تعاونی میتوان بشمار آورد و با این برداشت مسلماً " باید زیان وارده به هر یک از افراد (در اثر بروز یا وقوع حادثه) از وجوه جمع‌آوری شده که از طرف این افراد پرداخته شده است جبران گردد . (یا بزیان بیمه‌گری خسارت باید از محل حق بیمه پرداخت شود .)

بنابراین باید وجوه جمع‌آوری شده تکافوی جبران زیان احتمالی افراد در اثر بروز حادثه را بنماید پس الزاماً " رابطه‌ای باید بین حق بیمه و خسارت و حق بیمه و احتمال بروز حادثه موجود باشد . این رابطه را بزبان ریاضی تناسب $\frac{P}{N} = \frac{P_1}{N_1}$ که در آن حروف N و N_1 نمایش ضریب احتمال وقوع خطر و حروف P و P_1 نمایش حق بیمه (و یا نرخ بیمه) است . ولی N ضریب خطر متأثر از عواملی است که در بروز یا وقوع خطر مورد پوشش مؤثرند ولی F و N خود قابل تقسیم به دو گروه F و n و f_1 و n_1 می‌باشند که حروف f_1 و f نمایش عوامل مؤثر در ضریب احتمالی وقوع حادثه و n و n_1 ضریب احتمالی وقوع خطر می‌باشد .
 ۱- n ضریب احتمال وقوع خطر از عوامل مشترکی است که در موضوعات بیمه‌ای مشابه بالقوه وجود دارد (f)
 ۲- n_1 ضریب احتمال وقوع خطر از عوامل اختصاصی است که در هر موضوع از موضوعات بیمه‌ای مشابه می‌باشد (f_1)
 برای اینکه n و n_1 محاسبه شود باید f و f_1 مشخص شوند .

الف - n_1 و f_1 عوامل مشترک و ضریب تأثیر آنها در احتمال وقوع حادثه در موضوعات بیمه مشابه را بیمه‌گر با استفاده از دانش و تجربه بیمه‌ای خود مشخص و محاسبه مینماید و بدیهی است هر اندازه که دانش و تجربه بیمه‌ای بیمه‌گر افزایش یابد این محاسبات به واقعیت نزدیکتر خواهند بود و در نهایت بحد شناسائی مطلق عامل f و محاسبه ضریب تأثیر این عوامل (n) با تقریب صد درصد منطبق با حقیقت خواهد رسید . (که البته این یک ایده‌آل است و هرگز اقل تا زمان قابل پیش‌بینی تحقق نخواهد یافت ولی :
 ب - n_1 و f_1 این دسته از عوامل و ضریب تأثیر آنها در N فقط و فقط در گرو اطلاعاتی است که بیمه‌گر از بیمه‌گذار کسب میکند و هر اندازه این اطلاعات جامعتر باشند (n_1 و f_1) عوامل اختصاصی بیشتری از موضوع بیمه مشخص میشود و در نتیجه محاسبه N به حقیقت نزدیکتر خواهد بود .

اگر بار دیگر بخاطر آوریم آنچه را که در وظایف بیمه‌گذار در جهت تحقق اصل حسن نیت گفتیم میتوان این نتیجه را گرفت که اصل حسن نیت از آنجائیکه مخاطب آن بیمه‌گذار است وسیله‌ای است برای امکان تشخیص عوامل f_1 و تعیین و محاسبه N ضریب احتمال وقوع خطر و چون قبلاً " به این مسئله اشاره شد که رابطه $\frac{N}{N_1} = \frac{P}{P_1}$ برای امکان جبران زیان بیمه‌گذاران از محل وجوه حق بیمه باید برقرار باشد ، بنابراین قسمت الف (اصل حسن نیت در رابطه با بیمه‌گذار) یکی از پایه‌های تعیین حق بیمه می‌باشد بهمین سبب است که قانونگذار در جهت تنفیذ این اصل و ایجاد یک ضابطه قانونی موادی از قانون بیمه را بدان اختصاص داده است که در واقع باید آن را انعکاس کاملی از تعریفی دانست که قبلاً " از این اصل بعمل آورده‌ایم .

در اینجا مواد (۱۲) و (۱۳) قانون بیمه از لحاظ اهمیت آن در درک هر چه بیشتر اصل حسن نیت عیناً " ذکر می‌شود .

در افزایش حق بیمه حادثه اتفاق افتاده است در واقع حق بیمه ثابت فرض شده است درحالیکه نرخ بیمه مناسب با شدت خطر باید باشد بنابراین باید تعهد بیمه‌گر تقلیل یابد.

$$P = A \times r = A_1 \times r_1$$

نرخ بیمه مناسب است با شدت خطر $\frac{A}{A_1} = \frac{r_1}{r} = \frac{N_1}{N}$

یعنی تعهد بیمه‌گر به نسبت عکس نسبت حق بیمه خواهد بود.

ماده ۱۲ قانون بیمه: هرگاه بیمه‌گذار عمداً از اظهار مطالبی خودداری کند یا عمداً اظهارات کاذب بنماید و مطالب اظهارنشده یا اظهارات کاذبه طوری باشد که موضوع خطر را تغییر داده یا از اهمیت آن در نظر بیمه‌گر بکاهد عقد بیمه باطل خواهد بود حتی اگر مراتب مذکور تأثیری در وقوع حادثه نداشته باشد...

ماده ۱۳ قانون بیمه: اگر خودداری از اظهار مطالبی یا اظهارات خلاف واقع از روی عمد نباشد عقد بیمه باطل نمی‌شود در این صورت هرگاه مطالب اظهارنشده یا اظهار خلاف واقع قبل از وقوع حادثه معلوم شود بیمه‌گر حق دارد یا اضافه حق بیمه را از بیمه‌گذار در صورت رضایت او دریافت داشته قرار داد را ابقاء کند و یا قرارداد بیمه را فسخ کند. در صورت فسخ...

در صورتیکه اظهار مطالب خلاف واقع بعد از وقوع حادثه معلوم شود خسارت به نسبت وجه بیمه پرداختی و وجهی که بایستی در صورت اظهار خطر بطور کامل و واقع پرداخته شود تقلیل خواهد یافت.

اولاً "باتوجه به مفاد ماده ۱۲ قانون بیمه که در آن بالصرح عقد بیمه را در صورت اظهار خلاف واقع از روی عمد (عدم اجرای اصل حسن نیت) باطل دانسته در تأیید این نظر است که اعتبار اصل حسن نیت در انعقاد قرارداد بیمه است نه در اجرای آن.

ثانیاً "بنابر آنچه در قسمت آخر ماده ۱۳ قانون در رابطه با پرداخت خسارت به تناسب حق بیمه که در واقع همانطوریکه قبلاً" اشاره کردیم حق بیمه نیز متناسب با شدت خطر باشد این نتیجه حاصل می‌شود که اهمیت اصل حسن نیت از نظر قانونگذار نیز نقشی است که تشخیص اهمیت خطر برای بیمه‌گر دارد و آنچه در این ماده از قانون مقرر شده است همان نتیجه ایست که قبلاً" از اصل حسن نیت دریافت کرده بودیم چون: $\frac{P}{P_1} = \frac{N}{N_1}$ ولی حق بیمه P برابر است با نرخ بیمه ضربدر سرمایه بیمه شده پس باتوجه به اینکه در ماده (۱۳) فرض بر اینست که قبل از توافق

بجز مواد ۱۲ و ۱۳ که بدلیل انطباق بیشتر آنها با تعاریفی که قبلاً" از اصل حسن نیت بعمل آوردیم عیناً" نقل گردید ماده ۱۶ و ۱۸ قانون نیز در همین رابطه می‌باشند. قبل از خاتمه دادن به بررسی این قسمت از اصل حسن نیت این اشاره شاید بيمورد نباشد که اهمیت اصل حسن نیت در رابطه با بیمه‌گذار در عمل بیمه‌گری در کشورهای مرفعی سیر نزولی دارد (برخلاف قسمت (ب) اصل) زیرا بیمه‌گران خیره از طرفی با استفاده از علوم تجربی و بخدمت گرفتن کامپیوتر در محاسبات و پیشرفت علم آمار در آمارگیری و استفاده از آن و از طرف دیگر با استاندارد شدن کالاهای صنعتی، بسته‌بندیها و قوانین و مقررات یکسان در حمل و نقل و ضوابط در ایجاد کارخانجات انبارهای عمومی و مؤسسات صنعتی و نظارت در امر ایمنی و ... به تعداد زیاد از عوامل اختصاصی موضوعات بیمه‌ای در گروه اطلاعات عمومی درمی‌آیند تا آنجائیکه با در نظر گرفتن شرایطی در تحقق تعهدات ممکن است بکلی بی‌اثر گردند ولی برعکس هر آنچه از این اصل در ارتباط با بیمه‌گر است بدلیل اضافه شدن به عوامل گروه "الف" اطلاعات بیشتری باید در اختیار بیمه‌گذار قرار گیرد. ولی البته از لحاظ کشور ما در موقعیتی که ما در صنعت بیمه می‌باشیم وضع همانی است که از زمان تدوین قانون بیمه وجود داشت و اهمیت قانون و موادی که در ارتباط و ضامن اجرای اصل است بهمان اهمیت خود باقی می‌باشد.

در اینجا بحث و بررسی پایان می‌گیرد ولی سزاوار

است که بدلیل اهمیت این موضوع علاقمندان به صنعت بیمه این پایان را به آغازی تبدیل کنند .

ب - وظایف بیمه‌گر

بیمه‌گر در اجرای اصل حسن‌نیت با این مشکل مواجه است که اکثر بیمه‌گذاران با امور بیمه‌ای آشنایی کافی ندارند و برای بیان هرآنچه باید بموجب این اصل بازبانی که قابل درک برای عموم باشد به بیمه‌گذار تفهیم شود عملاً " غیر ممکن است . ولی خوشبختانه یا برحسب تصادف و یا با اندیشه و از روی تعمق قسمتی از وظایف سازمان بیمه مرکزی ایران در جهت تحقق این قسمت از اصل تعیین شده است .

برای اینکه این مطلب روشن شود قسمتی از شرح وظایف قانونی سازمان بیمه مرکزی ایران را در اینجا عیناً نقل و با تجزیه و تحلیل آنها بررسی این قسمت از اصل حسن‌نیت را آغاز میکنیم .

موادی از قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری ماده ۱- بمنظور تنظیم و تعمیم و هدایت امر بیمه در ایران و حمایت بیمه‌گذاران و بیمه‌شدگان و صاحبان حقوق آنها ...

بند (۱) ماده ۵ - تهیه آئیننامه‌ها و مقرراتیکه برای حسن اجرای امر بیمه در ایران لازم باشد ...
بند (۷) ماده ۵ - ارشاد و هدایت و نظارت بر مؤسسات بیمه و حمایت از آنها در جهت حفظ سلامت بازار بیمه ...

بند (۴) ماده ۱۷ - تعیین میزان کارمزد و حق بیمه مربوط به رشته‌های مختلف بیمه بطوریکه در ماده ۱ قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران می‌بینیم یکی از وظایف سازمان مذکور حمایت بیمه‌گذاران است و در قسمتی از ماده ۱۷ از همین قانون حمایت از مؤسسات بیمه در جهت سلامت بازار ذکر شده است که از قسمتهایی از مواد (۱) و (۷) قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران چنین استنباط میشود که غرض نهایی از تأسیس و تشکیل این سازمان حمایت از بیمه‌گذاران و مؤسسات

بیمه می‌باشد . اگر این برداشت درست باشد که قاطبه مردم در زیر حمایت قانون قرار دارند و قانون حقوق آنها را به یکسان حفظ و حراست میکند چه مفهومی میتواند حمایت بیمه‌گذار و بیمه‌گر از طرف سازمانی بنام بیمه مرکزی ایران داشته باشد . ولی اگر با دید بازتر موضوع را بشکافیم این حمایت دو جانبه نمیتواند بجز نظارت بر اجرای اصول صنعت بیمه از سوی طرفین باشد و اگر هم نگاهی داشته باشیم به قسمت دیگری از وظایف این سازمان که در بند (۱) ماده ۵ و بند (۴) از ماده ۱۷ مقرر شده است بدین شرح که :

بند ۱ از ماده ۵ - تهیه آئیننامه‌ها و مقرراتیکه برای حسن اجرای امر بیمه در ایران لازم باشد و ...
بند ۴ از ماده ۱۷ - تعیین میزان کارمزد و حق بیمه مربوط در رشته‌های مختلف این نتیجه بدست می‌آید که جهت تعیین حق بیمه همان آگاهیه‌هاییکه قبلاً " گفتیم و تشخیص عوامل مؤثر f_1 در ضریب احتمال وقوع خسارت n_1 در اینجا هم صادق است یعنی در واقع باید این اطلاعات به بیمه مرکزی ایران منتقل شود و بنابراین خود بیمه مرکزی ایران خواهد بود که متقابلاً " با تهیه آئیننامه‌ها و مقررات امکان انتقال اطلاعات لازم به بیمه‌گذار را فراهم مینماید که عملاً " نیز اینچنین است و این امر دادن اطلاعات متقابل به بیمه‌گذار برای شناسایی تعهدات بیمه‌گر ...) بصورت زیر انجام یافته است .

- ۱- تنظیم بیمه‌نامه‌های هم شکل با درج شرایط عمومی در آن با سهلترین زبان ممکن .
- ۲- تنظیم تعرفه برای نرخ بیمه برای خطرات یکسان .
- ۳- ایجاد مراکز جهت تعلیم فن بیمه و کشاندن اطلاعات فنی در میان بیمه‌گذاران .
- ۴- انتشار نشریه تخصصی برای هرچه بیشتر شناساندن امر بیمه .
- ۵ - قرار دادن تقدم شرایط خصوصی (که بیمه‌گذار تعیین میکند) بر شرایط عمومی و کلوها .
- ۶ - تفسیر مواد مهم از شرایط بیمه برفع بیمه‌گذار .

۷- حکمیت در حل و فصل دعاوی بیمه‌ای که خود نوعی کدخدائی است.

چون قانونگذار سازمان بیمه مرکزی ایران را حامی بیمه‌گذار و بیمه‌گر قرار داده است این سازمان نیز با تنظیم و تدوین شرایط عمومی و آئین بیمه‌گری و تهیه فرم بیمه‌نامه‌های یکسان و تعرفه نرخ بیمه‌گر و کار بیمه‌گر را در انتقال این اطلاعات در حد قابل قبولی تسهیل میکند و مؤسسات بیمه‌گری نیز با تهیه آمار نتیجه فعالیت خود و ارائه به بیمه مرکزی ایران میتوانند این سازمان را در انجام وظایف قانونی خود یاری دهند.

با آنچه قبلاً گفته شد و با توجه به وظایف بیمه مرکزی ایران در حمایت از بیمه‌گذار و بیمه‌گر از طرفی و نظارت در رعایت اصول و قوانین بیمه از طرف دیگر ایجاب می‌نماید تا تمام کوشش خود را در راه تحقق اصول و قوانین بیمه بکار بندد و در این راستا است که پیشنهاد میشود که بیمه مرکزی ایران با استفاده از اختیارات قانونی خود و احاطه‌ایکه در کار بیمه‌گری دارد مشکل مهمی که امروز باعث اختلافات عمیق و ریشه‌دار بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار گردیده است را با اتخاذ تدابیر فنی حل نماید و از جمله این مشکلات بیمه خطر عدم تحویل است که بیشترین اختلافات و دعاوی بیمه‌ای را در سطح کشور باعث گردیده است با این توضیح که بیمه‌گران از خطر عدم تحویل استنباطی جز استنباط بیمه‌گذاران دارند چه از نظر بیمه‌گذاران بیمه خطر عدم تحویل قبول تعهداتی است بمفهوم عام کلمه یعنی تعهد پرداخت خسارت در صورتی که کالا بدست صاحب آن نرسد بدون توجه به دلیل و سبب آن و حال آنکه بیمه‌گر خطر عدم تحویل را در معنای محدود بیمه‌ای خود میدانند که عدم تحویل

کالا بدلیل نامعلوم است.

در این مقاله پیشنهاد میشود که نظر باینکه خطر عدم تحویل بطور مجرد بیمه نمیشود و ... و شرط F. P. A. "توأم" مورد پوشش قرار میگیرد در اینصورت میتوان برداشت بیمه‌گذار را از شرط عدم تحویل تا حدودی نزدیک به تعهدات بیمه‌گر در اینمورد در شرط F. P. A. و عدم تحویل دانست بطوریکه مثلاً "غرق کالا اگرچه از نظر بیمه‌گر عدم تحویل نیست ولی از نظر بیمه‌گذار عدم تحویل است ولی عملاً" فرقی ندارد چون در هر حال مورد پوشش بیمه‌ای F. P. A. + N. D. میباشد. و یا سقوط و غرق

یک بسته کامل در حین بارگیری و یا تخلیه همین وضع را دارد. چه تفاوتی برای بیمه دارد که فلان حادثه را مورد پوشش F. P. A. بداند و بیمه‌گذار N. D. بداند فقط در اینجا مواردی است از عدم تحویل (یعنی نرسیدن کالا بدست بیمه‌گذار) که نه در شرایط F. P. A. مورد پوشش است و نه در N. D. این موارد را نیز میتوان از خطر عدم تحویل صریحاً استثناء نمود و به این اختلافات خاتمه داد و یا برای بیمه عدم تحویل بدون الصاق کلوز مربوطه حق بیمه اضافی منظور کرد و بسیار راههای دیگر که البته در صورت قبول این پیشنهاد یقیناً "متخصصین آگاه سازمان بیمه مرکزی ایران بهترین آنرا انتخاب خواهند کرد.

در هر حال اگر چنین اقدامی بعمل آید اولین آن از این نوع خواهد بود ولی یقیناً نه آخرین آن و این قدمی خواهد بود برای شکستن طلسم تقلید و تبعیت مطلق و روی آوری به ابتکار اگرچه قدمی است بسیار کوچک و در فضای بسیار محدود ولی در هر حال بهتر از هیچ است.